

PSIXOLOGIYA FANINI O’QITISHDA PSIXOLOGIK METODLARNING TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI O’RNI

*Andijon davlat pedagogika instituti
“Pedagogika va psixologiya” kafedrasida o’qituvchisi
Shukurova Iliminur Baxtiyorjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
“Tabiiy fanlar” fakulteti 1-bosqich 101-guruh
talabasi Mirzasharipova Mushtariy*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19410818>

Annotatsiya: Mazkur maqolada psixologiya fanini o’qitishda qo’llaniladigan asosiy psixologik metodlar, ularning mazmuni hamda ta’lim jarayonidagi o’rni yoritilgan. Jumladan, tushuntirish, suhbat, kuzatish, rolli o’yinlar, treninglar, interfaol hamda muammoli o’qitish metodlarining afzalliklari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu metodlarning o’quvchilarning psixologik rivojlanishi, mustaqil fikrlashi va muloqot ko’nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so’zlar: psixologiya ta’limi, o’qitish metodlari, kuzatish metodi, suhbat metodi, rolli o’yinlar, treninglar, interfaol metodlar, amaliy mashg’ulotlar.

Аннотация: В данной статье рассматриваются основные психологические методы, используемые в преподавании психологии, их содержание и роль в образовательном процессе. В частности, анализируются преимущества объяснительных, беседовых, наблюдательных, ролевых игр, тренинговых, интерактивных и проблемно-ориентированных методов обучения. Также раскрывается важность этих методов для психологического развития учащихся, формирования самостоятельного мышления и коммуникативных навыков.

Ключевые слова: психологическое образование, методы обучения, метод наблюдения, метод интервьюирования, ролевые игры, тренинг, интерактивные методы, практические упражнения.

Abstract: This article discusses the main psychological methods used in teaching psychology, their content and role in the educational process. In particular, the advantages of explanation, conversation, observation, role-playing games, training, interactive and problem-based teaching methods are analyzed. The importance of these methods in the psychological development of students, the formation of independent thinking and communication skills is also revealed.

Key words: psychology education, teaching methods, observation method, interview method, role-playing games, training, interactive methods, practical exercises.

Kirish. Jahon psixologiyasi rivojida ta’lim jarayonining psixologik asoslarini o’rganish muhim yo’nalish sifatida shakllangan bo’lib, psixolog olimlar o’quvchi shaxsining individual xususiyatlari, motivatsiyasi hamda psixik jarayonlarini hisobga olgan holda ta’limni tashkil etish zarurligini ta’kidlab keladilar. Natijada psixologiya fanini o’qitishda turli psixologik metodlardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

O’zbekiston Respublikasida ham ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlarning intellektual va ma’naviy salohiyatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. Ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar jarayonida o’quvchilarning mustaqil

fikrlashi, ijtimoiy faolligi va psixologik barqarorligini shakllantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan psixologiya fanini o’qitish jarayonida samarali metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada O’zbekiston Respublikasining 23.09.2020 da qabul qilingan O’RQ-637-sonli “Ta’lim to’g’risida”gi Qonuni ta’lim tizimining huquqiy asoslarini belgilab beradi. Mazkur qonunda ta’lim jarayonini tashkil etish, ta’lim sifatini oshirish, uzluksiz ta’lim tizimini rivojlantirish hamda ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilari huquq va majburiyatlari belgilab berilgan [1]. Mazkur qonun talablaridan kelib chiqib, ta’lim jarayonini tashkil etishda bir qator muhim jihatlarga e’tibor qaratish zarur. Avvalo, o’qitish jarayonida o’quvchilarning individual psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish muhim hisoblanadi. Shuningdek, dars jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda interfaol o’qitish metodlaridan samarali foydalanish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili yuzasidan nazar tashlasak, L.Vigotskiy, J.Piaje, J.Bruner, D.Kolb, S.Rubinshteyn, A.Leontev kabi olimlarning nazariyalari ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Jumladan, Ta’lim psixologiyasi sohasida L. Vygotsky o’quvchining kognitiv rivojlanishi ijtimoiy muhit bilan chambarchas bog’liq ekanini ta’kidlaydi. Uning fikricha, o’quv jarayonida muloqot, hamkorlik va interfaol metodlardan foydalanish o’quvchilarning psixologik rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi [2]. J. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko’ra esa, o’quvchilarning bilim olish jarayoni ularning intellektual rivojlanish bosqichlari bilan bog’liq. Shu sababli ta’lim jarayonida amaliy mashg’ulotlar va faol o’rganish metodlari muhim ahamiyat kasb etadi [3]. J. Bruner ta’lim jarayonida muammoli o’qitish va kashfiyot orqali o’rganish metodlari o’quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishini ta’kidlaydi [4]. Uning nazariyasiga ko’ra, o’quvchilar bilimni faol ravishda izlash jarayonida samarali o’zlashtiradilar.

Shuningdek, D. Kolb o’rganish jarayonini tajriba orqali amalga oshadigan jarayon sifatida izohlaydi. Uning fikricha, treninglar, rolli o’yinlar va amaliy mashg’ulotlar o’quvchilarning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi [5]. S.Rubinshteyn psixologiyada inson faoliyati va ong o’rtasidagi o’zaro bog’liqlikni asoslab bergan [6]. Uning fikricha, shaxs rivojlanishi faoliyat jarayoni bilan uzviy bog’liq bo’lib, ta’lim jarayonida amaliy faoliyat muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, psixologiya fanini o’qitishda turli metodlardan foydalanish zarurligi ko’plab olimlar tomonidan ta’kidlangan.

Asosiy qism. Psixologiya fanini o’qitishda turli metodlardan foydalanish o’quvchilarning bilimlarni chuqurroq o’zlashtirishi, ularning psixologik tafakkuri va muloqot ko’nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim jarayonida qo’llaniladigan metodlar o’quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlanishi zarur. Psixologiya fanini o’qitishda eng ko’p qo’llaniladigan metodlar qatoriga kuzatish, suhbat, tushuntirish, amaliy mashg’ulotlar, treninglar hamda interfaol metodlar kiradi.

Kuzatish metodi. Kuzatish metodi psixologiyada eng qadimgi va keng qo’llaniladigan metodlardan biri hisoblanadi. Ushbu metod yordamida o’qituvchi o’quvchilarning xulq-atvori, hissiy holati va o’zaro munosabatlarini tahlil qilishi mumkin. Kuzatish metodi o’quvchilarning tabiiy holatini buzmasdan ularning psixologik xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.

Suhbat metodi. Suhbat metodi o’qituvchi va o’quvchi o’rtasidagi muloqot jarayoniga asoslanadi. Bu metod orqali o’quvchilarning fikrlash darajasi, dunyoqarashi va psixologik qarashlari aniqlanadi. Suhbat metodi o’quvchilarda erkin fikr bildirish, o’z fikrini asoslash va muloqot madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Amaliy mashg’ulotlar. Psixologiya fanini o’qitishda amaliy mashg’ulotlardan foydalanish nazariy bilimlarni mustahkamlashda muhim rol o’ynaydi. Amaliy mashg’ulotlar orqali o’quvchilar psixologik hodisalarni bevosita kuzatish, tahlil qilish va baholash imkoniyatiga ega bo’ladilar.

Rolli o‘yinlar va treninglar. Rolli o‘yinlar psixologiya fanini o‘qitishda samarali metodlardan biri hisoblanadi. Ushbu metod yordamida o‘quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarni modellashtirish, konfliktlarni hal qilish hamda empatiya ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Interfaol o‘qitish metodlari. Zamonaviy ta’lim jarayonida interfaol metodlar alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu metodlar o‘quvchilarning ta’lim jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlaydi hamda ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Interfaol metodlar qatoriga “Aqliy hujum”, “Bahs-munozara”, “Klaster”, “Case study” kabi metodlar kiradi. Bunday metodlar psixologiya fanini o‘qitishda o‘quvchilarning tahliliy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa. Psixologiya fanini o‘qitishda turli psixologik metodlardan foydalanish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kuzatish, suhbat, tushuntirish, amaliy mashg‘ulotlar, rolli o‘yinlar, treninglar va interfaol metodlar o‘quvchilarning bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga, mustaqil fikrlash, muloqot va empatiya ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, metodlarni tanlashda o‘quvchilarning individual psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish zarur. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan samarali foydalanish esa ta’lim sifatini yanada oshirishga yordam beradi. Shu bois, psixologiya fanini o‘qitishda ilmiy asoslangan, interfaol va amaliy yondashuvlarni qo‘llash o‘quvchilarning shaxsiy va psixologik rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Umuman olganda, psixologik metodlardan uyg‘un va maqsadli foydalanish nafaqat o‘quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularni faol, mustaqil va ongli shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi. (2020, 23 sentabr). *O‘RQ-637-sonli “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun*. <https://lex.uz/docs/5003583>
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
3. Piaget, J. (1950). *The psychology of intelligence*. Routledge.
4. Bruner, J. (1960). *The process of education*. Harvard University Press.
5. Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
6. Rubinstein, S. L. (1973). *Problems of general psychology*. Progress Publishers.
7. Shukurova, I. (2024). Psychological development of social intelligence in adolescence. *Multidisciplinary and Multidimensional Journal*, 3(1), 65-69.
8. I.B.Shukurova (2025) “Ko‘p avlodli oilalarning ijtimoiy-psixologik jihatlari: zamonaviy xorijiy tadqiqotlar tahlili” *O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI*, 2025, [1/3/1] ISSN 2181-7324. 234-236-b.